

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Кафедра теорії та практики перекладу

Ряжських Олександра Олегівна

УДК 81'255.2. 81'28. 821.111

**Відтворення англійських діалектизмів в українському перекладі
роману Дж. Конрада «Серце темряви»**

035- Філологія
035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно, перша – англійська)

Автореферат
магістерської роботи на здобуття
ступеня магістра філології

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КУЗЕНКО Галина Миколаївна,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу з
англійської мови
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться 27 лютого 2020р. о 10:00 засіданні атестаційної комісії
Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003,
м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Подане наукове дослідження присвячено комплексному опису становлення діалектизмів в англійській мові, їх виникнення, особливостей, різновидів, а також огляд лінгвістичних, лексичних, граматичних, стилістичних, історичних, соціологічних та інших факторів, що впливають на структуру процесу відтворення діалектизмів під час перекладу.

Дослідження діалектів англійської мови являє собою корисний матеріал не тільки для досконалого освоювання історичного минулого мовного простору, воно також дозволяє опанувати особливості становлення та розвитку літературної норми, соціальних та професіональних мов.

Наразі сучасна перекладацька діяльність вивчає безліч складних проблем. Однією з таких вважається проблема перекладу діалектичних аспектів, особливо під час перекладу художніх творів.

Актуальність такого роду дослідження об'єктивно з'явилася завдяки цілому ряду причин. По-перше, в сучасній лінгвістиці, безсумнівно, підвищився інтерес до проблем діалектології, яка до недавнього часу була обділена увагою українських теоретиків та практиків. З'явилася необхідність осмислити досягнення зарубіжних лінгвістів та створити фундамент особливостей відтворення перекладу англійських діалектизмів саме на українську мову. Окрім цього, за останні десятиліття почався значний розвиток серед україномовних видавництв. Перед перекладачами постає все більша і більша кількість англійських творів, які потребують грамотного художнього перекладу. Згідно історичних умов, не всі твори британських письменників пишуться виключно стандартною британською мовою, а мають значну кількість спеціальної лексики, в тому числі – діалектної. Саме з такої причини, для висококваліфікованих перекладачів дуже важливо знати не тільки історичні, географічні та соціальні відомості становлення діалектів, але також особливості художнього перекладу та способи відтворення діалектизмів у ньому.

На **ступінь дослідженості теми** вплинули наукові праці таких вчених-мовознавців, як М.М. Маковського, Т.М. Беляєвої, В.Н. Комісарова, О.І. Бродович, В.М. Жирмунського, О.Я. Присяжнюка, Л.П. Чахоян та інших.

Об'єктом поданого дослідження є детальний огляд та вивчення лінгвістичних, лексикологічних, історичних, стилістичних, соціальних та інших особливостей перекладу діалектизмів та художньої літератури загалом. Натомість, **предметом** дослідження став процес аналізу перекладу з англійської мови на українську фрагментів художнього твору.

Мета даної роботи полягає у вивченні відтворення діалектизмів у перекладі художнього твору на різних рівнях мови: лексичному, граматичному, жанровому та стилістичному.

Відповідно до мети роботи визначено наступні **завдання**:

1. Обрати та вивчити праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячених способам перекладу діалектизмів в англійській мові.
2. Отримати повне уявлення про історичні особливості виникнення та формування англійських діалектів, виявити їх місце в мовній системі;
3. Визначити різновиди діалектів в англійській мові;
4. Виявити характерні риси художнього перекладу;
5. Проаналізувати основні способи перекладу діалектизмів;
6. Визначити труднощі, що виникають у процесі перекладу діалектизмів та впливають на адекватність перекладу;
7. Виявити лінгвістичні й стилістичні фактори, що вплинули на виникнення нових значень при перекладі діалектизмів, визначити характер взаємодії цих значень;
8. Здійснити порівняльний аналіз перекладу художнього твору з англійської мови на українську.

Дослідження професійного перекладу діалектизмів включає не тільки практичну частину, воно також має відображувати значну базу теоретичних засад. Теоретичний аналіз та результати попередніх наукових робіт дали змогу створити необхідну теоретичну та практичну базу для поданого дослідження. У процесі вивчення матеріалу відтворення перекладу англійських діалектизмів та створення нового дослідження широко використовувались наступні **методи**: описовий, метод дефініційного аналізу, елементарно – теоретичний метод, синхронічний підхід (порівняння матеріалів різних народів та націй, які існували одночасно), статистичний метод, метод контекстуального аналізу; структурний підхід, який полягає в поясненні формування англійської мови та її діалектів існуванням об'єктивних факторів; метод вибірки найбільш цікавих прикладів, що відображають мовні відмінності різних регіональних варіантів британської англійської; метод порівняння та метод узагальнення для встановлення спільних та відмінних рис діалектів англійської мови.

Проаналізувавши праці сучасних мовознавців, можна зробити висновок, що **наукова новизна** поданого дослідження полягає в тому, що на відміну від проблем перекладу, сама специфіка діалектичної англійської мови вивчена порівняно мало. Оскільки мова перебуває в постійному розвитку, з'являється ще більше лексичних одиниць в залежності від географічного розташування. Саме тому дана тема залишається актуальною сьогодні і в майбутньому.

Теоретичне значення поданої роботи полягає в тому, що отримані дані можуть внести певний вклад у подальший розвиток перекладу художніх творів з використанням діалектизмів. Окрім цього, дослідження надає велику кількість теоретичної інформації щодо мовних особливостей англійських діалектів та їх лінгвістичних відмінностей від стандартної англійської мови.

Практичне значення дипломної роботи обумовлене можливістю використання її теоретичних висновків та конкретного дослідницького

матеріалу на заняттях іноземної мови та практики перекладу, вони дозволятимуть підвищити ефективність навчання, а також забезпечити більш високий рівень підготовки з питань перекладу діалектизмів на матеріалі художніх творів та способів їх відтворення.

Джерела дослідження:

Загальнонаукову основу досліджень склала велика кількість наукових праць мовознавців, лінгвістів та перекладачів, їх книги, дисертації та автореферати, а також наукова література з теми правознавства, перелік яких можна знайти у списку використаних джерел.

Структура роботи:

Подана дипломна робота складається з 90 сторінок, з яких основну частину складають 80 сторінок. Наукове дослідження складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків до наукового дослідження, резюме (summary), списку використаної літератури та додатків, що були використані під час теоретичного та наукового дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначені теоретична та практична значимість дослідження, а також сформульована мета і наведені завдання, вирішення яких заплановано в процесі написання дипломної роботи.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи діалектизмів, їх види, відомості виникнення та факторів, які вплинули на розвиток діалектів.

Другий розділ присвячено питанням відтворення діалектизмів англійської мови під час перекладу, наведені способи вирішення проблем перекладу.

Останній розділ уособлює завдання аналізу перекладу діалектизмів у художньому творі англійською мовою на матеріалі його українського перекладу. У висновках узагальнено результати дослідження, проведеного в дипломній роботі, зроблені його логічні підсумки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано загальну характеристику роботи, актуальність та наукову новизну обраної теми, аналізується її ступінь дослідження, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження, його теоретичне значення, вказується практична цінність дослідження, джерела дослідження, містяться відомості про структуру, зміст та обсяг магістерської роботи.

Перший розділ роботи **«Особливості формування діалектизмів в англійській мові та їх різновиди»** містить п'ять підрозділів теоретичної інформації.

У *підрозділі 1.1. «Типи діалектів, їх дослідження та проблеми перекладу»* було проведено аналіз характеристики діалектів в англійській мові та методи їх наукового дослідження, запроваджених відомими науковцями-перекладачами.

Підрозділ 1.2. «Формування наукового інтересу щодо англійських діалектизмів» описує виникнення діалектології як науки в зарубіжному просторі, наведені історичні приклади та відомості утворення діалектів в британській англійській мові, а також підходи науковців до дослідження діалектів.

Підрозділ 1.3. «Соціолінгвістичний аспект діалектології» присвячено основним факторам впливу на формування діалектизмів. В ньому описуються дослідження лінгвогеографії, наведено аналіз поступової територіальної діалектолізації. Сучасні діалекти мають великий обсяг важливих особливостей, багато з яких можна пояснити творчим мовним потенціалом людей, які проживають на певній території. Розділ надає приклади відмінностей лексичних одиниць в залежності від тієї чи іншої частини країни, а також граматичні, лексичні та синтаксичні особливості.

Метою *Підрозділу 1.4. «Територіальні та соціальні діалекти»* є визначення територіальних, оточуючих, соціальних умов життя, що впливають на спілкування мовців тієї чи іншої країни. В одній і тій самій мові ми можемо відразу розпізнати мешканців різних регіонів, звертаючи увагу на відмінності семантичної та синтаксичної структури, на фонетичні відхилення, які в різних частинах територіального поширення мови бувають різними. В підрозділі

наведені відомості про різновиди територіальних діалектів, жаргонів, сленгу та професійної лексики англійської мови не тільки в Англії, а і в інших країнах, таких як Ірландія, Канада, Австралія тощо.

Основним завданням *Підрозділу 1.5. «Поняття діалектності в системі лексикології»* є поступове підведення теми дослідження до аспекту перекладознавства за допомогою аналізу ізоглос Х. Ортона та Е. Діта. Важливим завданням розділу також є топонімічна частина в діалектології. Для встановлення території поширення тих чи інших явищ в стародавніх діалектах і особливо неясних значень рідких слів використовується саме *топонімія* – сукупність географічних назв в будь-якій країні або місцевості. Крім того, аналіз топонімії в ряді випадків дає можливість встановити слова, які раніше не були наведені як самостійні лексеми.

Другий розділ – «Способи перекладу діалектної лексики в художньому творі» – має теоретичну цінність, яка являється перехідною частиною від загальної лінгвістичної теорії діалектизмів до їх перекладу безпосередньо та складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Різноманітність діалектної лексики в літературі» виявляє типологію діалектних лексичних одиниць англійської мови, яка найчастіше зустрічається в англомовній художній літературі, а також погляди сучасних науковців щодо найвпливовіших методів перекладу таких лексичних одиниць.

Підрозділ 2.2. «Стратегії та проблеми перекладу діалектизмів у художньому творі» включає в себе огляд існуючих точок зору на проблему перекладу діалектизмів. В процесі дослідження поданого підрозділу можна зробити висновок, що діалектні лексичні одиниці можна передавати за допомогою просторіччя. Не менш часто діалектизми передаються загально-літературними словами, а втрачена інформація компенсується в контексті або в примітках до перекладу. У підрозділі також розглядаються основні способи репрезентації діалектних особливостей при перекладі з англійської мови на українську: відносні еквіваленти, описовий переклад, транслітерація, генералізація, перекладацькі трансформації на різних рівнях мови.

Третій розділ – «Проблеми відтворення діалектизмів у романі Дж. Конрада «Серце Темряви» відображає практичну цінність та складається з двох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Детальна характеристика роману “Серце Темряви”» становить опис відомостей про автора та його автобіографію. Подана інформація має наукову цінність для подальшого практичного дослідження перекладу, так як Джозеф Конрад вважається класиком англійської літератури, який народився в Київській губернії та має польське походження. Такі територіальні та соціальні фактори неодмінно вплинули на мову його письменства та відображаються в його творах, створюючи багатий діалектний простір. В підрозділі також наведена характеристика самого роману «Серце Темряви» та його особливості.

У підрозділі 3.2. «Перекладацький аналіз діалектизмів у романі “Серце Темряви”» уособлює в собі детальне виявлення труднощів перекладу діалектизмів англійської мови та як результат – їх вирішення за допомогою перекладу фрагментів повісті Дж. Конрада «Серце темряви». Під час прочитання твору та його перекладу ми дізнаємося, що твір насичений словами британського, афроамериканського та австралійського діалектів англійської мови. Незважаючи на те, що автор повісті Дж.Конрад - поляк за походженням, він отримав визнання як класик англійської літератури. Під час аналізу перекладу виявлено, що завдяки цьому фактору йому вдалося передати все мовне багатство та соціолектизми одночасно декількох представників різних народів, що присутні в творі.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі запропоновано теоретичне та практичне розкриття теми відтворення англійських діалектизмів на матеріалі українського перекладу роману-повісті англійського письменника з польським походженням Джозефа Конрада “The Heart of Darkness”, яка донині не ставала окремим об’єктом дослідження у мовознавстві на базі поєднання літератури та перекладу.

Роман “The Heart of Darkness” є яскравим прикладом для вивчення діалектизмів, так як по своїй суті він відображає ідеальне історичне середовище, де одночасно співіснують декілька мовних варіацій.

В теоретичній частині були розглянуті наступні тематики діалектології: особливості формування діалектизмів в англійській мові, формування наукового інтересу до вивчення англійських діалектів, соціолінгвістичний аспект діалектології, діалектність в лінгвістичній системі, різновиди діалектів англійської мови. Розглянувши територіальні діалекти англійської мови, ми виявили наступні особливості: мова освіченого населення південної Англії дуже близька до нормативної вимови, в той час як відхилення від норми нагадують інші діалекти. У північних акцентах помітний вплив шотландського акценту, хоча є характеристики, притаманні саме цій місцевості. Валлійська мова в використанні освіченим населенням не помітно відрізняється від англійської, на якій говорять по всій Англії. Освічені люди використовують таку форму Шотландської нормативної англійської, яка не відрізняється граматично і лексично від англійської, на якій говорять в інших місцях, хоча і зберігають явний шотландський діалект. Натомість, існують ненормативні шотландські діалекти, які радикально відрізняються від всіх інших модифікацій англійської мови. Вивчення діалектів та їх особливостей будь-якої мови дає можливість не тільки досліджувати становлення та розвиток значення слів, а й дозволяє оцінити і зрозуміти особливості розвитку літературної норми, що було наведено в практичній частині дослідження.

В практичній частині встановлено актуальні способи перекладу діалектних лексичних одиниць з англійської мови на українську та здійснено порівняльний

аналіз українського перекладу твору “The Heart of Darkness” з його оригінальним текстом. Порівняльний аналіз був проведений на базі теоретичних знань та структурного підходу. В практичній частині роботи ми також дослідили, що саме історичний та соціальний аспект були основною частиною формування структури мовної системи твору.

На основі вищезазначеного, у ході роботи над науковим дослідженням були опрацьовані та здійснені наступні завдання: обрано та вивчено праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячених способам перекладу діалектизмів в англійській мові; отримання повного уявлення про історичні особливості виникнення та формування англійських діалектів, виявлено їх місце в мовній системі; визначено різновиди діалектів в англійській мові; виявлені характерні риси художнього перекладу; аналізовано основні способи перекладу діалектизмів; визначено труднощі, що виникають у процесі перекладу діалектизмів та впливають на адекватність перекладу; виявлено лінгвістичні й стилістичні фактори, що вплинули на виникнення нових значень при перекладі діалектизмів, визначено характер взаємодії цих значень; здійснено порівняльний аналіз перекладу художнього твору з англійської мови на українську.

Таким чином, основна мета поданого наукового дослідження, яка полягає в вивченні відтворення особливостей та способів перекладу діалектизмів англійської мови на матеріалі художнього твору була досягнута.

АНОТАЦІЯ

Ряжських О.О. Відтворення англійських діалектизмів в українському перекладі роману Дж. Конрада «Серце темряви». – На правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття ступеня магістра філології за спеціальністю 035-Філологія 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно) - англійська. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, 2020.

Останнім часом зростає інтерес до перекладу діалектних лексичних одиниць. Вивчення діалектів англійської мови є корисним матеріалом не тільки для ідеального занурення в історичне минуле мовного простору, воно також дозволяє опанувати особливості формування та розвитку літературних норм, соціальних та професійних мов. Наразі сучасна перекладацька діяльність досліджує безліч складних питань. У зв'язку зі збільшенням кількості літературних іноземних творів, така проблема є важливою для перекладу текстів художньої літератури. Наукове дослідження присвячено виявленню особливостей перекладу діалектизмів на матеріалі художнього твору.

Ключові слова: діалектизм, художній переклад, конотація, соціолект, гетероглоссія, просторіччя, компенсація, стандарт, діалектність, дифузія.

АННОТАЦИЯ

Ряжских А.О. Воспроизведение английских диалектизмов в украинском переводе романа Дж. Конрада «Сердце тьмы». - На правах рукописи.

Магистерская работа на соискание степени магистра филологии по специальности 035-Филология 035.04 Германские языки и литература (перевод включительно) - английский. - Черноморский национальный университет имени Петра Могилы., г. Николаев, 2020.

В последнее время возрастает интерес к переводу диалектных лексических единиц. Изучение диалектов английского языка является полезным материалом не

только для погружения в историческое прошлое языкового пространства, оно также позволяет овладеть особенностями формирования и развития литературных норм, социальных и профессиональных языков. В настоящее время современная переводческая деятельность исследует множество сложных вопросов. В связи с увеличением количества зарубежных литературных произведений, такая проблема важна для перевода текстов художественной литературы. Научное исследование посвящено выявлению особенностей перевода диалектизмов на материале художественного произведения.

Ключевые слова: диалектизм, художественный перевод, коннотация, социолект, гетероглоссия, просторечия, компенсация, стандарт, диалектность, диффузия.

SUMMARY

Riazhskykh O. The reproduction of English dialects in the Ukrainian translation of the J. Conrad`s novel "The Heart of Darkness". - On the rights of the manuscript. Master's research paper for the degree of Master of Philology of the specialty 035-Philology 035.04 German languages and literature (translation include) – English as the first language. Petro Mohyla Black Sea National University., Mykolaiv, 2020.

Recently, there has been an increase of interest in the translation of dialectal lexical units. The study of dialects of the English language is a useful material not only for perfect immersion into the historical past of the linguistic space, it also allows to master the peculiarities of the formation and development of literary norms, social and professional languages. Currently, modern translation activities are exploring many complex issues. Due to the growth of foreign literary works, such issue is important for translation of belles-lettres texts. The article focuses on identifying the features of the dialect translation.

Keywords: dialectism, belles-lettres translation, connotation, sociolect, heterogloss, vernacular, compensation, standard, dialectal, diffusion.